Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s. 385-399

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.42138>

Ege Başak EREL

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı YL. Eskişehir
egeerell@gmail.com

Doç. Duygu KAHRAMAN

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, Eskişehir
dkahraman@anadolu.edu.tr

SERAMİK YÜZEYLERDE CYANOTYPE BASKI YÖNTEMİ

Özet

İnsanlığın geçmişi ve gelişimiyle paralellik gösteren seramik, bugün bir sanat olarak birçok sanatçının anlatı biçimi, malzemesi olmuştur. Plastikliği ve yapısal imkânlarının sunduğu özgünlük ile sanatın diğer disiplinleri ile de etkileşime oldukça açıktır. Sanatta disiplinlerarasılık kavramı, alanların birbirlerinden beslenmesine imkân sağlayarak, sanatçıya sunduğu farklılıklar ile üretim ve ifade biçimine kuvvetli bakış açılarının eklenmesine olanak sağlamaktadır. Fotoğraf ise; görüntüyü somutlaştırma isteği, ihtiyacı ile ortaya çıkmış, gelişmiş ve bugün bir sanat haline gelerek birçok alanı etkilemiştir. Fotoğraf baskılarında dijitalerin yanı sıra “alternatif fotoğraf baskı teknikleri” olarak ayrılan bir grup mevcuttur ve ilerleyen teknoloji ile unutulmuş, eski fotoğraf baskılarının hemen hepsini kapsamaktadır. Alternatif fotoğraf baskılarının tümü el yapımıdır, kimyasallar ve UV ışık yardımıyla yapılmaktadır. Bu makalede alternatif fotoğraf baskı yöntemlerinden Cyanotype Baskı ele alınmış, seramik yüzeylerde bıraktığı etkiler incelenmiştir. Uygulama aşamalarında dikkat edilmesi gereken noktalar, formüller ve adımlar paylaşılmıştır. Bu yöntem beraberinde, tasarlanan kompozisyona ve görselliğe, mavinin tonlarıyla ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seramik Sanatı, Baskı, Alternatif Baskı, Alternatif Fotoğraf, Fotoğraf Sanatı

PRINTING METHOD OF CYANOTYPE ON CERAMIC SURFACES

Abstract

Ceramic, which is in parallel with the history and development of humanity, has today become the art and it has been an expression form and material of many artists. It is quite open to interaction with other disciplines of art with the originality offered by its plasticity and structural facilities. The concept of interdisciplinarity in art by provides the art spaces to be fed from each other and It allows the artist to add strong perspectives to the create and expression style with the differences it offers. if photo is; The desire to embody the image has emerged with its need, developed and has become an art today and has influenced many areas. In photo prints, besides digital, there is a group that is divided into "alternative photo printing techniques" and it covers almost all of the old photo prints that have been forgotten by advancing technology. Alternative photo prints are all handmade, made with the help of chemicals and UV light. In this article, Cyanotype Printing, which is one of the alternative photo printing methods, has been handled and the effects it leaves on ceramic surfaces are examined. Points, formulas and steps to be considered during the implementation stages were shared. Along with this method, the designed composition and visuality are achieved with shades of blue.

Keywords: Ceramic Art, Print, Alternative Prints, Alternative Photography, Photography Art

GİRİŞ

Günümüz seramik sanatında ve sektöründe kullanılan çeşitli baskı yöntemleri mevcuttur. Baskı; Bir şeklin, görselin, yazının, tasarımın, çoklu üretiminin yapılması, başka bir yüzeye, aslına en yakın şekilde, birden çok kopyasının aktarılması olarak açıklanabilir. Baskı yöntemleri, bugün birçok sektörde ve üretim sürecinde tercih edilmektedir.

Görsel 1. Lascaux Mağarası duvar resimleri

İlk baskıların mühürler yardımıyla yapıldığı söylenebilir (Görsel 2.). Mühürler ise ilk olarak M.Ö 5000-3000 yıllarında, Mezopotamya’da, Sümerler ile ortaya çıkmıştır. (Kahraman, 2012, 7). Sümerler ve Asurlar oyulmuş silindir mühürleri çamur üzerinde döndürerek baskı tekniğine ilişkin ilk yöntemi belirlemişlerdir (Yalçın, 2012, s.12). Bu durum ile seramik ve baskı sanatının birlikteliği başlamış ve seramik için kullanılan baskı yöntemleri genişleyerek ve

gelişerek günümüzdeki konumuna ulaşmıştır. Çıkartma dekorları (indirekt baskı), çukur baskı, dijital baskı, fırın baskıları, lazer çıkartma (dekal), linol baskı, litografi, mono baskı, mühür baskılar, rölyef baskı ve serigrafi bir çok baskı bugün seramik sektöründe ve sanatında kullanılan yöntemlerdendir.

Seramik ve fotoğraf sanatının ilk birlikteliği ise 1790'ların sonu, 1800'lerin başında, dönemin ünlü seramikçisi Wedgwood tarafından yapılmıştır. Thomas Wedgwood, saray için yemek takımı siparişi almıştı ve porselenlerin üzerine çizilecek bina resimleri için pratik bir yol aramaktaydı. Wedgwood, suda çözülmüş gümüş nitrat çözeltisi sürdüğü, beyaz bir deri parçasının üzerine siyah mürekkeple bina resmi çizdi ve pencereye, güneşe bıraktı. Bir süre sonra çizdiği resmin negatif hali derinin üzerinde belirdi. Fakat beyaz kısımlar da ışığın etkisiyle kararmaya başladığı için bu ilk fotoğraf uzun ömürlü olmadı (Akbulut, s.1).

1854 yılında ise, Fransız Leron de Marcarson, ilk kez fotoğrafik görüntüyü seramik yüzey üzerine, sorunsuz bir şekilde, gum bikromat (zamlı baskı) yöntemiyle (Görsel 2.) aktarmıştır (Kahraman, 2012).

Görsel 2. *Seramik üzerine gum bikromat uygulaması, Kit Anderson*

O dönemden günümüze ulaşan hemen hemen tüm yöntemler bugün alternatif baskı olarak anılmakta ve ana akım olmayan, hemen hemen bütün fotoğraf tekniklerini kapsamaktadır. Güneş baskı olarak da isimlendirilen bu süreçlerin evrensel karşılığını “Alternatif Fotoğraf Baskı Yöntemleri” doldurmaktadır (Bilici). Temelde, baskı yapılmak istenen yüzeyin, tekniğe uygun belli kimyasal karışımlar ile kaplanarak UV ışığına karşı duyarlılaştırılması sonrasında bir UV ışık yardımıyla pozlanarak görüntü elde edilmesi ve son aşamada bu görüntünün yıkanarak ışıktan etkilenmeyen kısımlarındaki kimyasalın uzaklaştırılmasıyla görüntünün kalıcı hale getirilmesidir.

Görsel 3. Mollie Bosworth ‘‘A Meditation On Light’’ 1.6m x 7m, 50 adet 14x14cm karo, seramik üzerine Cyanotype baskı, 2014

Alternatif fotoğraf baskıları, görüntüyü oluşturan ışığa duyarlı metal tuzuna göre; demir tuzları, gümüş tuzları ve krom tuzları olarak üçe ayrılmaktadır (Bilici, 2015). Cyanotype demir tuzları ile görüntü elde edilen yöntemler arasındadır.

Görsel 4. Catherine Jansen ‘‘The Blue room’’ 1981, cyanotype enstalasyon

Cyanotype baskının ekonomik ve kolay uygulanabilir olması dışında en büyük avantajlarından biri de, birçok farklı yüzeye uygulama imkânı sunmasıdır (Görsel 3.-4.). Bugün hala birçok sanatçı cyanotype yöntemini çalışmışlarında uygulamaktadır.

Görsel 5. Ahşap üzerine cyanotype örneği

Tüm alternatif baskılar gibi Cyanotype yöntemi de güneşten gelen UV ışınlarına hassastır. Bu sebeple Cyanotype baskıyı uygularken UV ışık kaynağına ihtiyaç vardır. Güneş ışığının şiddetinin mevsim, saat gibi unsurlara göre değişiklik göstermesinden dolayı tutarlı bir pozlama süresi sağlanamamakta bu sebeple, günümüzde alternatif baskı yöntemleri için genellikle yapay UV ışıklardan yararlanılmaktadır.

Görsel 6. Pozlama Ünitesi

Cyanotype baskının mavi rengi; demir tuzlarının içerdiği potasyum ferrisiyanür ve demir amonyum sitrat bileşenleri ultraviyole ışınlarına duyarlı olmasından kaynaklanmaktadır (Karakuyu, Yürekten, Bilsel, 2015, s.324). Fe^{3+} (demir III) iyonlarının ışık etkisiyle Fe^{2+} (demir II) iyonlarına dönüşür, bu Fe^{2+} iyonlarının da potasyum ferrisiyanür ile turnbull mavi oluşturur. Oluşan turnbull mavisi suda çözünmeyen bir bileşiktir, bu sayede kağıt üzerinde kalarak görüntüyü oluşturmaktadır (Dizdaroğlu, 2007, s.53).

Gerekli	Malzemeler
Kimyasallar	Malzemeler
Potasyum Ferrisiyanür	Işık geçirmez şişeler
Ferrik Amonyum Sitrat	Sentetik kıllı ya da sünger fırça
Distile Su	Hassas terazi
Sodyum Benzoat (Koruyucu)	Cam beher
Oksijenli Su (Opsiyonel)	Banyo-yıkama küveti
Hidroklorik Asit (Opsiyonel)	Eldiven, maske, gözlük, önlük gibi koruyucular
Oksalik Asit (Opsiyonel)	Pozlama için UV ışık kaynağı
Amonyum Dikromat (Opsiyonel)	Negatif ya da fotogram için malzemeler

Fotogram (photogram); solüsyon kaplanarak duyarlı hale getirilen yüzeyin, negatif kullanmadan, çeşitli objeler ile kompozisyon yaratılarak baskı yapılması işlemidir. Sıklıkla tercih edilen bu yöntem, fotoğraf makinesi kullanmadan, sadece pozlamayla kâğıt üzerinde görüntü elde etmek olarak da açıklanabilir. Örneğin Anna Atkins kitabına yosunları aktarmak için fotogram yöntemini kullanmıştır.

Görsel 7. Anna Atkins, 1843 tarihli kitabından bir parça

Cyanotype için farklı reçeteler bulunmaktadır. Bu makalede Bilici’ni reçetesi baz alınacaktır;

Reçete:(Bilici, 2015, s.34)

A Karışımı:	0,25gr Sodyum Benzoat (Koruyucu)	25gr Amonyum Ferrik Sitrat	1gr Oksalik Asit (Opsiyonel)	80ml distile su
B Karışımı:	12gr Potasyum Ferrisiyanür	0,2gr Amonyum Dikromat (Opsiyonel)	80ml distile su	İki karışımda 100ml’e tamamlanacak

Reçetede ki karışımlar hazırlanırken mutlaka kimyasalların tamamen çözünmesine dikkat edilmelidir. Hazırlandıktan sonra UV ışık geçirmeyen opak ya da amber şişede saklanmalıdır.

Cyanotype baskının seramik yüzey üzerine uygulanma sürecinde dikkat edilmesi gereken birkaç temel nokta vardır. Hemen hemen tüm alternatif baskılar gibi Cyanotype baskı da açık renk yüzeylerde çok daha iyi sonuç vermektedir. Bu sebeple baskı yapılmak istenen formun, pişme rengi beyaz bir çamur ile şekillendirilmesi iyi olacaktır. Uygulama bisküvi ve sırlı yüzey üzerine yapılabilir. Bisküvi bünye tercih edildiğinde emicilik sorunu çözümlenmelidir. Bisküvi bünyeler yapısı gereği sürülen tüm solüsyonu emerek gözeneklerine hapsedmektedir. Bu durum, solüsyon yüzeyde kalmadığından dolayı çoğunlukla baskı yapılmasına olanak vermemekte, baskı yapılabilse dahi görünüm istenilen kontrastta olmamakta ya da yıkama aşamasında parça kimyasaldan tam arınamadığı için pozlanmaya devam ederek

görüntünün yok olmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu problemi çözmek için seramik yüzey solüsyon sürülmeden önce yardımcı maddeler ile kaplanarak ara katman oluşturulmalıdır. Buna “boyutlandırma” ya da “maskeleme” denilebilir.

Boyutlandırma; jelatin, arap zımkı, beyaz tutkal, akrilik medyum, gesso gibi malzemeler ile yapılabilir. Bunlardan seramik için en uygun olan ve en olumlu sonuç veren genellikle jelatindir. Jelatinin en az 200 bloom olması ve sertleştirici ilavesiyle kullanılması önemlidir. Sertleştirici olarak krom alum, potasyum alüminyum sülfat (potash alum), glioksal, formaldehit gibi yardımcıları kullanılabilir. Glioksal ve formaldehit oldukça toksik maddelerdir. Krom alum ise zor bulunan ve yüksek maliyetli bir maddedir. Bu sebeple potasyum alüminyum sülfat aralarında ki en iyi seçenektir. Bu maddelerin etkileri denendiğinde de en başarılı yardımcının potasyum alüminyum sülfat olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Jelatin hazırlamak için; tek aşamalı ve iki aşamalı olarak, iki yöntem mevcuttur. Tek aşamalı yöntemde:

20 ml distile su içerisinde 2 g (250 bloom) sığır jelatini eklenir ve çözülmesi beklenir. Karışım benmari usulü, altında sıcak su dolu bir kap yardımıyla ısıtılır ve jelatinin erimesi sağlanır. Bu aşamada jelatinin bozulmaması için sıcaklığın fazla yükselmemesine dikkat edilmelidir. Sonrasında 0,2 g alüminyum potasyum sülfat (potas alum) sertleştirici olarak eklenir ve homojenize olana dek karıştırılır. Bu adımdan sonra jelatin karışımı sertleşmeye başlayacağından hızlıca seramik yüzeye uygulanmalıdır. Uygulama yaparken iz bırakmadan eşit kalınlıkta kaplamak için en uygun yöntem; jelatinin yüzeye dökülerek yayılmasıdır. Sonrasında yüzeydeki fazla jelatin tekrar kaba dökülür ve kurumaya bırakılır. Kurutulma süresi için en az 1 hafta beklenmesi, yıkama aşamasında jelatinin dağılmaması açısından sağlıklı olacaktır.

Görsel 8. Seramik yüzeyin jelatin ile boyutlandırılması

İki aşamalı yöntemde ise:

Jelatin hazırlamak için aynı adımlar uygulanır. 20 ml distile su içerisinde 2 g (250 bloom) sığır jelatini eklenir ve çözülmesi beklenir. Karışım benmari usulü, altında sıcak su dolu bir kap yardımıyla ısıtılır ve jelatinin erimesi sağlanır. Homojenize olan jelatin sertleştirici ilave edilmeden yüzeye uygulanır. Jelatinle kaplanan plakalar kururken 400 ml suda 8 gr alüminyum potasyum sülfat çözülür. Kuruyan plakalar hazırlanan alüminyum potasyum sülfatlı suya 2 dakika kadar daldırılmış ardından kurumaya bırakılmıştır. Bu yöntem tek aşamalı yöntemle oranla çok daha homojen kaplama imkânı sunmuştur. İki aşamalı yöntemle boyutlandırma yaparken dikkat edilmesi gereken noktalardan kurumaya bırakılan bünyenin eşit miktarda ışığa maruz kalmasıdır. Dik bir şekilde üst üste koyularak kurutulan jelatinlenmiş plakalarda sislenme

olduğu görülmüştür. Açıkta kalan yüzey sararıp daha yoğun sertleşirken, plakanın altında kalan kısım daha hassas kalmıştır. Bu durum baskı sonucuna da yansımaktadır.

Görsel 9. Eşit kurumayan jelatinli yüzeyin baskı sonucu

A ve B karışımı, kullanılmadan hemen önce, 1:1 oranında karıştırılmalıdır. Baskı yapılan ortamın kuvvetli gün ışığı almamasına dikkat edilmelidir. Solüsyon sentetik kıllı bir fırça ya da sünger gibi bir yardımcıyla uygulanabilir. Yüzeye eşit miktarda dağılmasına dikkat edilerek uygulandıktan sonra kurumaya bırakılır.

Görsel 10. Kağıt üzerinde Cyanotype denemesi

Cyanotype baskıyı seramik üzerine uygulamadan solüsyonu kağıtta test etmenin faydası olacaktır. Eğer hazırlama aşamasında herhangi bir hata yapıldıysa sonuç kağıt üzerinde görülecektir. Aynı zamanda ortalama pozlama süresini de bulmak adına faydalı olacaktır. Seramik yüzeye uygulama yaparken, kağıt üzerinde iyi sonuç veren sürenin üzerine çıkmak gerekmektedir.

Görsel 11. Negatif ve fotogram uygulaması

Solüsyon uygulanıp kuruduktan sonra pozlama aşamasına geçilir. Bu noktada tercihe göre fotogram hazırlanabilir ya da negatif kullanılabilir. İki uygulama içinde dikkat edilmesi gereken, negatif ya da fotogram malzemelerinin yüzeye iyi temas etmesidir. Hazırlık aşamasından sonra seramik pozlama ünitesine ya da güneşe alınır. Pozlama ünitesi için ideal süre 18 dakika olarak tespit edilmiştir. Fakat yine de kullanılan ampul çeşidi, miktarı, uzaklığı gibi unsurlara bağlı olarak süre değişeceğinden deneme yapmakta fayda vardır. Güneşte pozlama yapılıyor ise, ışığın şiddetine bağlı olarak süre değişeceğinden kontrollü şekilde ilerlemek gerekmektedir.

Görsel 12. Negatif ve fotogram ile pozlama sonuçları

Pozlama işlemi bittikten sonra yıkama aşamasına geçilir. Temiz ve sıcak olamayan su dolu bir fotoğraf banyo küveti hazırlanarak baskı içerisine bırakılır. Bu işlem pozlanmayan kısımlardaki solüsyonun temizlenmesi ve baskının ortaya çıkması için yapılır. İlk yıkama, yüzeye çok dokunmamaya dikkat edilerek 10 dakika kadar sürdürülür. Bu işlemde seramiğin solüsyondan tamamen arınması, pozlamanın devam etmemesi açısından önemlidir.

Görsel 13. Boyutlandırılmış bisküvi yüzeyde Cyanotype baskı

Yıkama işlemi sonrasında, baskıda daha koyu mavi tonlarına ulaşmak istenirse, birkaç damla hidrojen peroksit ilave edilmiş suya aktarılabilir. Hidrojen peroksit, solüsyondaki demirin hızlıca oksitlenmesini sağlayarak rengini koyulaştırmaktadır. Bu aşamadan sonra baskı kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra 3 dakika kadar daha pozlama yapıp baskının sabitlendiğine emin olunabilir.

Cyanotype baskı bisküvi yüzey haricinde sırlı yüzeye de uygulanabilmektedir. Normal şartlarda solüsyon sırlı yüzeye tutunamadığı için bir yardımcıya ihtiyaç duyulmaktadır. Parlak yüzeye uygulama yapmanın en iyi yolu sığır jelatini kullanmaktır. 5 ml distile su içerisine 0,5 g sığır jelatini eklenerek 10 dakika kadar çözünmesi beklenir. Ardından altına sıcak su dolu bir kap konularak benmari yöntemiyle ısıtılır ve topaklardan arındırılır. Homojenize olan karışıma 4-5 ml kadar solüsyon eklenir ve karıştırılır. Ardından 0,05 g alüminyum potasyum sülfat eklenerek bekletilmeden dökerek uygulanır. Jelatin kuruduktan sonra ışık almayan bir ortama alınarak 1 hafta kadar bekletilir. Bu noktada bekletildiği ortamın kuru olması ve hiç UV ışığı almamasına çok dikkat edilmelidir.

Görsel 14. Sırlı yüzeyin pozlama sonucu

Bekletilme süresi sonunda yüzeye negatif ya da fotogram malzemeleri sabitlenerek pozlama ünitesine alınır. Sırlı yüzeyde pozlama bisküvi yüzeye oranla daha az yapılmaktadır. Ortalama 12 dakika yeterli olmaktadır. Pozlama sonrası yıkama aşamasına geçilir. Yıkama işleminin, jelatinli katmanın bozulmaması adına, mutlaka soğuk su ile yapılması gerekmektedir. Yıkama işleminden sonra istenirse mavi renk, bisküvi bünyede yapıldığı şekilde, hidrojen peroksit ile geliştirilebilir.

Görsel 15. Sırlı yüzeyde Cyanotype baskı

2.1. Seramik Üzerine Cyanotype Baskı İle Çalışan Sanatçılardan Örnekler

Carrie Hack:

“An Effort After Meaning”

Enstalasyon, Hack’in New York Eyalet Üniversitesi’nde okurken hazırladığı çalışmasının bir parçasıdır. Seramik formlar üzerine Cyanotype baskı uygulanarak oluşturulmuştur.

Görsel 16. Carri Hack ‘An Effort After Meaning’ Seramik üzerine Cyanotype baskı, enstalasyon, 2014

Görsel 17-18. Carri Hack ‘‘An Effort After Meaning’’ Seramik üzerine Cyanotype baskı, enstalasyon, 2014

Rebecca Barfoot:

Bir multimedya sanatçısı olan Barfoot’un enstalasyon, resim, seramik gibi alanlarda çeşitli eserleri vardır. Aynı zamanda Cyanotype baskı ile ilgilide çalışmalar yapmıştır.

Görsel 19. Rebecca barfoot, seramik şişeler üzerine Cyanotype baskı, 2009

Görsel 20-21. Rebecca barfoot, seramik üzerine Cyanotype baskı, 2009

Görsel 243’te yaptığı çalışma için, hem porselen hem kırmızı çamur (earthenware) kullanarak hazırladığı bir paperclay kullanmıştır. Metin ve görüntüleri katmanlamak için farklı tekniklerle çalıştığını belirtmektedir.

Stüdyo Glithero:

Glithero stüdyoda; ana bileşenleri zaman ve dönüşüm olan, özgün, ürün, mobilya ve enstalasyon gibi çeşitli üretimler yapılmaktadır.

‘‘Blueware Koleksiyonu’’

Görsel 22. Stüdyo Glithero ‘‘Bluware koleksiyonu’’ Seramik üzerine Cyanotype baskı, 2010

Görsel 23. Stüdyo Glithero ‘‘Bluware koleksiyonu’’ Seramik üzerine Cyanotype baskı, 2010

SONUÇ

Her sanat alanının beslendiği baskı yöntemleri, sanatçıya sunduğu geniş yelpaze ile özgürlük ve özgünlük sağlamaktadır. Sanatçı, esere aktarmak istediği görselliği, baskı yöntemleri sayesinde en etkili biçimde yapabilmektedir. Bu yönüyle, baskı kullanılmış eserlerde, aktarılacak istenen fikrin temel bağlantı elemanlarından biri olmaktadır. Baskı yöntemleri birçok sektörde kullanıldığı gibi seramik alanında da büyük bir yer tutmaktadır. Zaman içerisinde gelişen tekniklerin her biri bugün seramik sanatı için çok değerlidir.

Alternatif baskı grubuna giren yöntemler seramik sanatında yoğunlukla kullanılan tekniklerden değildir. Fakat elde edilen, yaratılan etkilerin tümü, fotoğraf ve seramik sanatının teknik anlamdaki bu birleşimi, yöntemleri değerli kılmaktadır. Alternatif fotoğraf baskıları grubuna giren çokça baskı bulunmaktadır. Cyanotype, baskı teknikleri arasından, içeriğindeki kimyasallara en uygun ve rahat şekilde ulaşılabilen, aynı zamanda çok daha fazla uygulayıcısı olan baskı yöntemi olarak seçilmiş, incelenmiş ve denemeleri aktarılmıştır. Bisküvi ve sırlı yüzey üzerine uygulanabilen tekniğin, iki bünyede de etkileri farklı olmaktadır. Temel birkaç noktaya dikkat edildiği sürece problemsiz şekilde seramik yüzeyde uygulanabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akbulut U. ‘‘Fotoğrafın 200 Yıllık Serüveni’’
- Bilici. S. (2015) ‘‘Alternatif Fotoğraf Baskı Teknikleri’’
- Çelebi N. ‘‘Camera Obscura Ve Fotoğrafın Keşfi’’ İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Bölümü
- Dizdaroğlu, T. (2007) ‘‘Eski Fotografik Baskı Yöntemlerinin Farklı Yüzeylerdeki Etkileri’’ Yüksek Lisans Tezi
- Gök, K. (2016) ‘‘Fotoğrafın Bulunuşu Ve Sonrasında Oluşan Teknik Gelişmeler’’ Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü. Yıldız Journal Of Art And Design Volume: 3, Issue: 1
- James C. (2002) ‘‘The Book of Alternative Photographic Processes’’
- Kahraman, D. (2012) ‘‘Seramik Yüzeyler Üzerinde Baskı Tekniklerinin Araştırılması Ve Uygulanması’’ Anadolu Üniversitesi, Seramik Anabilim Dalı, Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Tezi.
- Özel, V. (2007) ‘‘Plastik Sanatlarda Disiplinlerarası Etkileşimler ve Seramik Sanatına Yansıması’’ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özer Ç. (1992). Fotoğrafik Baskı Yöntemlerinin İlk Örnekleri Ve Güneş Baskıları. Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne ve Görüntü Sanatları Anasanat Dalı, Fotoğraf Programı, Yüksel Lisans Tezi
- Scott, P.(2002). Ceramics and Print, A&C Black, Londra
- Wandless, P. A. (2006) ‘‘Image Transfer on Clay’’ New York: Lark Books,

Görsel Kaynakçası:

Görsel 1: <https://seyler.eksisozluk.com/1940ta-fransada-cocuklarin-tesadufen-kesfettigi-magara-lascaux>

Görsel 2: <http://fotoceramica.co.uk/making-process/>

Görsel 3: <https://www.facebook.com/mollielbosworthceramics/photos/ameditation-on-light-cyanotype-on-porcelain/850668788300591/>

Görsel 4: <http://www.catherinejansen.com/2/rooms.html>

Görsel 5: <https://tr.pinterest.com/pin/314618723964295407/>

Görsel 6: <https://tr.pinterest.com/pin/348395721152995255/>

Görsel 7: <https://www.pandora.com.tr/kitap/sun-gardens-the-cyanotypes-of-anna-atkins/>

Görsel 8: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 9: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 10: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 11: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 12: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 13: Ege Başak Erel’in arşivi

Görsel 14: Ege Başak Erel'in arşivi

Görsel 15: Ege Başak Erel'in arşivi

Görsel 16: <https://www.carriehack.com/aneffortaftermeaning>

Görsel 17: <https://www.carriehack.com/aneffortaftermeaning>

Görsel 18: <https://www.carriehack.com/aneffortaftermeaning>

Görsel 19: <http://www.rebeccabarfoot.com/>

Görsel 20: <http://www.rebeccabarfoot.com/>

Görsel 21: <http://www.rebeccabarfoot.com/>

Görsel 22: <http://www.glithero.com/work>

Görsel 23: <http://www.glithero.com/work>